

กัญญา มัทธูโธ

คิคุ ดอกไม้ประจำชาติ ของญี่ปุ่น

▲ กลีบเบญจมาศแบบขนาดใหญ่ (Atsumono) ซ้อนกันไปมา

สัก ชาวหนึ่งเดือนได้แล้วที่รวงข้าวสีทองสะท้อนแสงแดดในยามเย็นถูกเก็บเกี่ยวไปหมด เตรียมสีเป็นข้าวใหม่ออกขายพร้อมๆ กับที่ชาวไร่ ชาวนา จำนวนไม่น้อยหันมาดูแลดอกไม้หรือผักสวนครัวกันอย่างเอาใจจริงเอาใจจัง เพื่อเพิ่มรายได้หรือเพียงเพื่อชม และประชันความงามในการแข่งขันประกวดดอกไม้ ที่มีขึ้นทุกปีในเดือนตุลาคม หนึ่งในดอกไม้ที่พวกเขาและคนทั่วไปนิยมดูแลเลี้ยงกันช่วงนี้คือ **“คิคุ”** หรือ **เบญจมาศ**

เบญจมาศนอกจากจะเป็นดอกไม้ประจำชาติของญี่ปุ่น เช่นเดียวกับซากุระแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ของราชวงศ์ญี่ปุ่นมาตั้งแต่

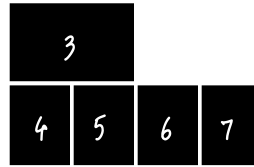

ญี่ปุ่นปฏิรูปประเทศในสมัยเมจิ โดยในปี ค.ศ.1869 รัฐบาลได้ออกกฎหมายให้ “จูกุ กุยะอะงิคุ” (十六八重菊) หรือดอกเบญจมาศกลีบซ้อน 16 กลีบ เป็นสัญลักษณ์ประจำองค์พระจักรพรรดิ และราชวงศ์ของญี่ปุ่น ตามมาด้วยกฎมณเฑียรบาลในปี ค.ศ.1926 ที่ให้ผู้ที่สืบเชื้อสายราชวงศ์ที่ห่างออกมาใช้ดอกเบญจมาศในรูปแบบอื่นๆ แตกต่างไปจากสัญลักษณ์ของสมเด็จพระจักรพรรดิ จักรพรรดินี พระโอรสธิดาที่ยังไม่แยกไปตั้งครอบครัวต่างหาก จากนั้นเป็นต้นมา ประชาชนทั่วไปจึงไม่สามารถใช้ดอกเบญจมาศไม่ว่าจะในแบบใดๆ เป็นตราประจำตระกูลหรือสัญลักษณ์การค้าได้ และสำหรับคนญี่ปุ่นทั่วไป คำว่า **“คิคุคะโมงโซ”** (菊花紋章) หรือ **“ตราดอกเบญจมาศ”** ยังเป็นวลีที่หมายถึง **“ราชวงศ์ญี่ปุ่น”** อีกด้วย

เบญจมาศมีถิ่นฐานดั้งเดิมในประเทศจีน เขียนด้วยตัวอักษรจีนว่า [菊] หมายความว่า **“ความยิ่งใหญ่”** และ **“ช่วงเวลาสุดท้ายของปี”** น่าจะมาจากธรรมชาติของดอกเบญจมาศที่บานงดงามในช่วงปลายปี และสำหรับคนจีน เบญจมาศยังเป็นหนึ่งใน 4 ต้นไม้ดอกไม้ที่เป็นมงคลนอกเหนือไปจากไผ่ ท้อ และกล้วยไม้ อันเป็นสัญลักษณ์ของ **“ความมีอายุวัฒนะ”** เชื่อกันว่าเบญจมาศเข้ามาในญี่ปุ่นสมัยนารา (ค.ศ.710-794) และพบปลูกเป็นไม้ประดับในสวนเฉพาะในหมู่ขุนนางในสมัยเฮอัน (ค.ศ.794-1185) จากหลักฐานทางวัฒนธรรม

1. สีเหลืองเป็นสีที่พบได้มากที่สุด
2. ในห้องกระจกของเกษตรกรใกล้ๆ บ้าน

3. ปราสาทฮิเมจิ มรดกโลกยามต้นฤดูใบไม้ร่วง
4. เบญจมาศบอนไซที่เพิ่งส่งมาจัดแสดงที่ลานปราสาทฮิเมจิ ยังไม่เริ่มบาน
5. บอนไซเองก็ใช้เบญจมาศนานาพันธุ์
6. การจัดต้นให้ดังงาม (Shitate) เป็นปัจจัยสำคัญของการเลี้ยงดูเบญจมาศ
7. พันธุ์ Kudamono กลีบเป็นหลอดๆ

พบว่าขุนนางในสมัยนั้นมีธรรมเนียมฉลองเทศกาล “คิคุคะโนะเอน” (菊花の宴) กันทุกวันที่ 9 เดือน 9 ซึ่งถือเป็นวันมงคล พวกเขาจะประดับประดาห้องจัดเลี้ยงด้วยดอกเบญจมาศและดื่มเหล้าสาเกโรยกลีบเบญจมาศเฉลิมฉลอง ซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้มีอายุชยยืนนาน ธรรมเนียมดังกล่าวพร้อมการแปรงฟันชดดอกเบญจมาศเพิ่งจะมาเริ่มเป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนทั่วไปในสมัยเอโดะ (ค.ศ.1603-1868) เมื่อนักรบ และคหบดีพากันสนใจแต่งสวนในคฤหาสน์ของตนกัน

ปัจจุบันในญี่ปุ่น มีชมรมผู้รักดอกเบญจมาศทั่วประเทศกว่า 2,000 ชมรม มีสมาชิกกว่า 3 ล้านคน ทุกๆ ปี พวกเขาจะพากันส่งดอกเบญจมาศที่ตนเพาะเลี้ยงเข้าประกวดแข่งขันชิงถ้วยตามสาขาที่ชมรมกำหนด นักเลี้ยงมืออาชีพหลายรายส่งเบญจมาศของตนไปให้วัดวาอาราม หรือศาลชินโตต่างๆ เขาจัดแสดงด้วย ดังนั้น นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนญี่ปุ่นในช่วงเดือนตุลาคมไปจนถึงพฤศจิกายนจะมีโอกาสเห็นเบญจมาศนานาพันธุ์จัดแสดงกันอย่างงดงาม

ผู้รู้บอกว่าเบญจมาศมีหลายร้อยพันธุ์นับไม่ถ้วน เช่น พันธุ์ “คุคะโนะเอนะ” (菊物) ที่กลีบเป็นหลอดยาวทั้งหลอดเล็ก และใหญ่ พันธุ์ “อิชิโมเนจิ” (一文) กลีบเดี่ยว เวลาบานจะคลี่กลีบจนตัวดอกกลมแบนดังดอกบัว พันธุ์ “ชะงะงิคุ” (嵯峨菊) ต้นสูงใหญ่ ดอกไม้โตนัก กลีบเป็นฝอยๆ มีสีส้มแดงหลากหลาย ฯลฯ แต่โดยทั่วไปนักแต่งสวนมักจัดประเภทของดอกเบญจมาศง่ายๆ ตามขนาดของดอก คือ แบบดอกใหญ่ กลาง และเล็ก โดยแนะนำเคล็ดลับในการชมว่า

1) ให้เลือกชมตัวดอกก่อน โดยเฉพาะดอกขนาดใหญ่หรือ “อะซุโมะโนะ” (厚物) ซึ่งอย่างต่ำมีเส้นผ่านศูนย์กลางมากกว่า 18 เซนติเมตร ยิ่งดอกใหญ่เท่าใดก็ยิ่งต้องการการดูแลเลี้ยงดูที่ละเอียดอ่อนมากขึ้นเท่านั้น บางประเภทมีกลีบมากถึง 300 กลีบ เจ้าของต้องคอยใช้ไม้เล็กๆ ช้อนกลีบแต่ละกลีบที่ห้อยลงมาด้านล่างเมื่อบานให้ขึ้นไปด้านบนทุกวันๆ ไม่เช่นนั้นดอกจะไม่กลมงาม

2) การตกแต่งกิ่งก้านและลำต้น “ชิทะเตะ” (仕立て) นักเพาะเบญจมาศจะบรรจงเพาะเลี้ยงตาอ่อนตั้งแต่ต้นฤดูใบไม้ผลิ แยกดูแลในเรือนกระจกควบคุมอุณหภูมิ จนต้นแตกกิ่งก้านสาขาเป็นร้อยๆ พันธุ์ กิ่ง “เซนรินสะกิ” (千輪咲き) โดยกิ่งเหล่านั้นจะถูกตัด และตามด้วยลวดให้เป็นวงกลมดั่งร่มขนาดใหญ่ แต่ละกิ่งจะออกดอกขนาดเท่าๆ กัน และเวลาเดียวกัน โดยแต่ละดอกมีหลอดกลมๆ คล้ายยากันยุงตามไว้ด้านล่างไม่ให้ฟอร์มดอกเสีย นับเป็นศิลปะที่น่าทึ่งมาก นอกจากการแต่งต้นให้เป็นเสมือนร่มกลมๆ แล้ว ยังมีแบบย่อยลงมาด้านล่าง “เคงโงซุคุริ” (懸崖作り) ซึ่งใกล้เคียงกับเบญจมาศป่า และ “ซัมบงตะเตะ” (三本立) ซึ่งเป็นการจัดแต่งให้ต้นเบญจมาศออกดอกให้ได้สามดอกในขนาด และสีที่เหมือนกัน และเท่ากัน ดอกสามดอกนี้เป็นเสมือนตัวแทนของสวรรค์โลก และมนุษย์ สวรรค์ต้องหันไปด้านหลังโลก และมนุษย์หันมาด้านหน้า โดยทั้งสามดอกต้องได้สมดุลซึ่งกัน และกัน

▲ แบบดอกใหญ่ที่มีสามดอกในต้นเดียว เป็นที่นิยมเลี้ยงแพร่หลาย

▲ การจัดแบบ Senrin-zaki

3) เคล็ดลับสุดท้ายในการชมคือให้นึกถึง “มงคลพรให้มีอายุวัฒนะ” อันเป็นความเชื่อแต่โบราณกาลที่มาต่อดอกเบญจมาศ เย็นวานนี้ คุณอิซิดะ เจ้าของที่ดินวัย 70 เศษ ที่ยังคงทำนาผืนเล็กๆ ใกล้ๆ บ้านผู้เขียนทางตอนเหนือของโอซากายังคงง่วนอยู่ในเรือนกระจก ทอยย่นาเบญจมาศที่ตัดแล้ว เตรียมออกไปจัดแสดงตามทีต่างๆ เช่นทุกปี เขาบอกว่า “ทำมาแล้วกว่า 30 ปี อยากรจะหยุดหาเวลาไปเที่ยวเมืองนอกเมืองนาบ้าง ก็เป็นห่วงต้นเบญจมาศ ต้องหมั่นดูแลกันแทบทุกวัน” เขาพูดไปมือก็คอยเอาหลอดเล็กๆ ตามดอกตูมอย่างประณีตทีละดอกๆ โดยไม่ได้หันมามองหน้าผู้เขียนเลย ดูเหมือนว่าสิ่งหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ในการเลี้ยงดูเบญจมาศให้งดงามคือความละเอียดถี่ถ้วน และเอาใจใส่อย่างจริงจัง อันเป็นนิสัยอย่างหนึ่งที่พบในคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่

ແຫ່ງໂຮມເກັບຄຳລາຍຮັບດັບດອກເບຼຍຈມາຄືໃນຄັ້ງນີ້ໄຮ

1) ປຣາສາທິເມຈີ ຈັງຫວັດເສີຍາໂກະ ທີ່ສຳນຳມູນຳດ້ານຜູ້

ປຣາສາທຸກປີຮ່າວກາງເດືອນຕຸລາກມຕື່ງກາງເດືອນພຸດສິກາຍນ ຈະມີເບຼຍຈມາສຳນຳພື້ນຖືກວ່າ 700 ດັ່ນມາຈັດສະແດງ ມີເສີຍຄ່າເຂົ້າຊາມ

2) Shirokita Hanashobu-en ສວນໂອຣິສໃນຕົວເມືອງໂອສາກາ ຮ່າວດັ່ນຕື່ງກາງເດືອນພຸດສິກາຍນຈະມີກຳຈັດປະກວດດອກເບຼຍຈມາຄືຂອງປະຊາຊນທັງໄປ ມີເສີຍຄ່າເຂົ້າຊາມ

3) ກຳຈັດປະກວດເບຼຍຈມາຄືທັງປະເທດທີ່ສວນ Kokkaen ໃນເມືອງ Izumi ທາງໃຕ້ຂອງໂອສາກາທຸກປີຮ່າວກາງເດືອນຕຸລາກມຕື່ງປ່າຍເດືອນພຸດສິກາຍນ ທຸກປີຈະມີຜູ້ຄົນເດີນທາງມາຊາມຈາກທັງປະເທດ ນັບເປັນກຳຈັດສະແດງດອກເບຼຍຈມາຄືທີ່ໃຫຍ່ທີ່ສຸດໃນຝູ່ປຸ່ນ

8. ที่เห็นด้านหลังเป็นการจัดแบบ Kengai-zukuri

9. การจัดแบบ Kengai-zukuri

10. พอรัมกลมๆ และกลีบที่ซ้อนกันไปมาหันหน้ามาด้านบนเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งในการจัดแต่งเบญจมาศญี่ปุ่น

